

Suomalaisen nimipäiväkalenterin juurilla

Vanhoissa virsikirjoissa on 1800-luvun lopulle asti usein ollut liitteenä kalenteri, jossa on lueteltu kuukaudet, päivät ja niille osuvat kirkolliset merkkipäivät. Niistä suurin osa oli alkuaan omistettu marttyyreille ja muille pyhimyksille. Kalenteri oli periaatteessa ikuinen. Liikkuvia pyhiä kuten esimerkiksi pääsiäistä ei merkitty kalenteriin, vaan niiden paikka laskettiin joka vuosi erikseen. Viikonpäivien symboleina oli aakkoston seitsemän ensimmäistä kirjainta, jotka muunnettiin viikonpäiviksi vuosi kerrallaan.

Ensimmäinen suomenkielinen kalenteri oli Mikael Agricolan Rucouskiriassa, ja viime aikoihin asti seuraava tunnettu kalenteri on ollut Jacobus Finnon virsikirjan vuonna 1621 julkaistussa painoksessa. Se siirtyi kuitenkin kolmannelle sijalle, kun äskettäin löytyi Rostockissa vuonna 1607 painettu Hemmingin virsikirjan laitos ja sen alusta suomenkielinen kalenteri, joka kieliasusta päätellen on itsensä Hemmingin käsialaa. Se on ilmeisesti ollut mukana jo virsikirjan ensipainoksessa vuonna 1605.

Mikael Agricolan kalenteri ilmestyi aikana, jolloin reformaation tuomat muutokset olivat vasta tapahtumassa. Sen sijaan Hemmingin virsikirjan valmistuessa tilanne oli jo vakiintunut. Niinpä on mielenkiintoista tutkia, millaisia eroja Agricolan ja Hemmingin kalenterien välillä on.

Vaikka kalenterin sarakkeissa on niukasti tilaa selityksille, Agricola on sanoja lyhentämällä, symboleja käyttämällä ja jatkamalla selityksiä viereisille riveille saanut kalenteriinsa sopimaan hämmästyttävän määrän tietoa. Hemmingin kalenteri on olennaisesti niukempi, ja merkkipäiviäkin on selvästi vähemmän.

Reformaation myötä pyhimysten kunnioittamisesta oli luovuttava, mutta Agricolalla on vielä nimien yhteydessä runsaasti mainintoja siitä, millainen henkilö nimen taakse kätkeytyi. Paaveiksi, piispoiksi, apoteiksi ja papeiksi kuvattuja kirkonmiehiä on 58. Lisäksi mainitaan neljä evankelistaa, viisi apostolia ja vielä erikseen "apostolitten hajotus" eli heinäkuun 15. päivä, jolloin opetuslapset lähetettiin työhönsä eri puolille maailmaa. Marttyyreiksi kuvattujen muistopäiviä on 39 ja erityisesti neitsyille omistettuja päiviä tämän lisäksi vielä 30. Kuninkaiksi luonnehdittuja henkilöitä on mainittu viiden päivän kohdalla.

Hemminki on pyyhkinyt pois useimpien pyhimysten nimet, eikä säilytettyjenkään kohdalla enää mainita taustatietoja. Lisäksi nimiä on muokattu kotoisempaan asuun, esimerkiksi piispa Sigfridistä on tullut Siffre ja Georgius-marttyyrista Yrjänä. Petronella-neitsyt on muuttunut Nillaksi ja apotti Benedictus Bengtiksi. Bartholomeuksen paikalla on Berttuli ja Birgitan paikalla Biritä.

Uutena merkkipäivän nimenä Hemminki mainitsee loppiaisen, jota Agricolalla vastasi kolmen pyhän kuninkaan päivä. Sana loppiaainen tulee tässä ensi kertaa suomen kirjakieleen. Helmikuun 23. päivän kohdalla Hemmingillä on "karauksen paikka". Agricolan kalenterissa ei ole vastaavaa mainintaa karkauspäivästä, vaikka karkausvuosi kyllä mainitaan ajanlaskua koskevissa ohjeissa ja eräessä runossakin.

Maarjan eli Marian päiviä on molemmissa kalentereissa peräti viisi, mutta vain Agricola kertoo tarkemmin päivien luonteesta. 25.3. oli Marian ilmestyspäivä, 2.7. Marian etsikkopäivä, 15.8. iso Marian päivä eli Marian taivaaseen ottamisen päivä, 8.9. Marian syntymäpäivä ja 8.12. Marian sikiämisen päivä. Hemmingin lakonisesta esityksestä ei pidä kuitenkaan päätellä, että päivien merkitys olisi unohtunut. Vaikka Marian asema ei reformaation jälkeen enää ollut niin keskeinen kuin se oli ollut keskiajalla, tiedot hänen elämänsä tärkeistä käännekohdista säilyivät kalentereissa vuosisatojen ajan aina nykyajan kynnykselle asti.